

Лариса СМІРНОВА

кандидат економічних наук, доцент,  
Донецький національний університет

Дарія КОШЕЛЬКОВА

Донецький національний університет

## АУДИТ ЯК ЗАСІБ БОРОТЬБИ З ШАХРАЙСТВОМ

*У статті розкрито можливості використання аудиту у якості засобу боротьби із шахрайством.*

**Ключові слова:** аудит, шахрайство, бухгалтерська звітність, економічне життя, обман, помилки, негативні відхилення, перевірки, оподаткування, злочин, підлог.

Розвиток підприємництва в Україні в період перебудови економічного устрою і господарських стосунків відбувався в умовах правової неврегульованості, що спричинило лавиноподібне зростання різних економічних злочинів, у тому числі і раніше невідомих видів шахрайств.

У результаті шахрайських дій бухгалтерська звітність організації може бути суттєво викривлена. Тому виникає потреба в її незалежній експертизі. Аудит в таких умовах дозволяє за допомогою економічних засобів забезпечити стійкість економічного життя.

Своєчасно розпізнати ці дії здебільшого важко, оскільки при шахрайських посяганнях здійснюються незаконні дії, зовні схожі на звичайні заходи, здійснювані відповідно до встановлених правових і економічних норм. Вживані способи обману, підлогу і інших видів шахрайства постійно розвиваються і, як правило, дуже важко піддаються перевірці. Тому форми, організація, методи і техніка аудиторського контролю повинні безперервно удосконалюватися з тим, щоб постійно і повно відповідати господарським умовам, що змінилися, сприяти мінімізації помилок підприємницької діяльності, виявляти і запобігати негативним відхиленням, пов'язаним із зловживаннями.

Якнайповніші і конкретніше визначення поняття «шахрайства» подано у міжнародних стандартах аудиту.

Проблеми методики і організації аудиту як засобу боротьби з шахрайством знайшли своє відображення у працях вітчизняних і зарубіжних вчених: Ф. Бутинця [1], Г. Давидова [2], І. Пожарницької [3], В. Понікарова [4], Б. Усача [5], Л. Кінашук [6] та ін.

Мета даної статті полягає у визначенні економічної суті шахрайства, його місця в класифікації порушень у бухгалтерському обліку і звітності, а також розробці методів аудиторського контролю, що дозволять своєчасно виявити симптоми шахрайства в бухгалтерському обліку і звітності економічних суб'єктів, що перевіряються.

Мета даної статті визначила постановку основних важливих завдань:

- визначити економічну суть шахрайства та його місце в класифікації порушень у бухгалтерському обліку і звітності;
- проаналізувати методи аудиторського контролю в бухгалтерському обліку і звітності економічних суб'єктів тощо.

Предметом вивчення є теоретичні і практичні питання застосування методів аудиторського контролю

задня виявлення шахрайства в бухгалтерському обліку і звітності. Отже, шахрайство має вигляд підприємництва, в якому особисті якості підприємця спрямовані на обман і самовиправдання обману; ринкове середовище з його широкими можливостями зводиться до дій в сфері, де можливий обман; підприємницька етика порушується поведінкою, що ініціює обман партнера або конкурента. Таким чином, виходить, що підприємницька діяльність стає шахрайством, коли особисті знання підприємця полягають в тому, як вчинити обман.

Підприємницькі функції в разі маскуванню шахрайства під підприємництво здійснюються в наступних сегментах ринку:

1. Пошук економічних ресурсів;
2. Винахід нових економічних ресурсів;
3. Накопичення і концентрація ресурсів;
4. Формування сприятливої ринкової кон'юнктури;
5. Оперативний пошук інформації [4, с. 97].

Будь-яка підозра аудитора про можливе шахрайство або помилку, яка може призвести до матеріальних викривлень звітності, змушує розширити процедури підтвердження, тобто розсіяти або підтвердити підозру.

Відповідальність за виявлення і обґрунтування шахрайства або помилки несе аудитор. Відповідальність за фактом шахрайства або помилки покладається на винних і на керівництво підприємства.

Ми керуємося таким визначенням: «Шахрайство — це навмисне невірне відзеркалення і подання даних обліку і звітності одним або декількома особами із складу керівництва і службовців підприємства, що включає маніпуляцію обліковими записами і фальсифікацію первинних документів, реєстрів і звітності, умисні зміни записів в обліку, що змінюють суть господарських операцій і правила, що порушують, визначені законодавством або обліковою політикою підприємства, навмисно неправильні оцінки активів і методи їх списання, знищення або пропуск результату записів коректувань або документів» [2, с. 135].

Одним із основних видів боротьби з шахрайством є внутрішній аудит, оскільки зовнішній аудит виявився нездібним гарантувати надійність системи внутрішнього контролю, особливо відносно запобігання шахрайству, оскільки основною метою діяльності зовнішніх аудиторів є підтвердження достовірності фінансової звітності.

У той же час шахрайство не завжди сприяє викривленню фінансової звітності, отже, в таких випадках його не буде виявлено зовнішнім аудитом. До недавнього часу внутрішніми аудиторами не контролювалася одна з найбільш ризикових сфер – підготовка і складання

фінансової звітності. Це пояснювалось рядом причин:

- вважалося неефективним дублювати роботу зовнішнього аудиту;
- внутрішні аудитори відчували нестачу в навиках, необхідних для оцінки засобів управління в цих областях, через складність і швидку зміну вимог в області бухгалтерського обліку (МСФО, US GAAP) і оподаткування;
- фінансова дирекція, якій зазвичай підзвітний внутрішній аудит, не була зацікавлена у передачі внутрішньому аудиту відповідних повноважень тощо [5, с. 243].

Крім того, ефективність зусиль внутрішніх аудиторів змінюється від підприємства до підприємства, оскільки вона обумовлена підтримкою, що отримується внутрішніми аудиторами від керівництва.

Для підвищення ефективності своєї роботи внутрішньому аудиту треба вирішити ряд завдань. По-перше, це забезпечення незалежності роботи внутрішнього аудиту. У даний час широко обговорюється питання про те, чи може внутрішній аудит підтримати свою незалежність, якщо він грає ключову роль в тестуванні і оцінці ефективності контролю. По-друге, сьогодні у департаментах внутрішнього аудиту зростають труднощі в залученні і збереженні високоякісного штату. По-третє, стає необхідним вживання заходів для досягнення упевненості відносно результатів роботи внутрішнього аудиту. Ця упевненість повинна включати упевненість зовнішніх аудиторів у роботі, виконаній внутрішнім аудитом, за умови, що відділи внутрішнього аудиту зможуть довести, що вони дійсно незалежні і професійні. Відділи внутрішнього аудиту, підзвітні фінансовому директорові компанії, не зможуть пройти цей тест.

З вирішенням поставлених завдань робота, що виконується службами внутрішнього аудиту, матиме все більше значення. Вже сьогодні можна констатувати ряд змін, які відбулися у змісті роботи внутрішніх аудиторів: у компетенцію відділів внутрішнього аудиту все частіше і все більшою мірою включаються питання, пов'язані з формуванням фінансової звітності компанії.

Таким чином, вирішення проблеми запобігання шахрайству зараз здійснюється одночасно в двох напрямках. З одного боку, зростає роль внутрішнього аудиту, здійснюється серйозна робота щодо розширення його функцій, підвищення незалежності відділів внутрішнього аудиту для забезпечення якісного вирішення завдань по боротьбі з шахрайством. З іншого боку, здійснюються заходи, спрямовані на посилення контролю над зовнішнім аудитом, перегляд підходів аудиторів до перевірки [7, с. 23].

Проте, поки що жоден з видів аудиту не спрямований повністю на виявлення шахрайства і боротьбу з ним. Відсутні методологічні розробки, для боротьби з шахрайством, які дозволяють не лише виявити, але і довести факти недоброчесних дій, з активами компаній.

Аудит, спрямований на виявлення шахрайства, повинен мати на увазі використання процедур перевірки, розроблених для вирішення єдиного завдання – виявлення доказів здійснення шахрайства. Можна виділити два етапи цієї роботи, кожен з яких вимагає своєї методології і має власну мету, – стадію пошуку і стадію реагування. Аудитори, що шукають шахрайство, перевіряють організації, із груп ризику, ще навіть не маючи свідомості того, що ці організації стали жертвами шахрайства. Інтенсивність перевірки повинна залежати від ступеню ризику, якому піддається організація, а не від наявності або відсутності симптомів. Робота аудитора, що займається пошуком шахрайства, починається тоді, коли

він знайшов деякі вказівки на те, що, можливо, здійснено шахрайство (тобто знайшов ознаки шахрайства). Після цього аудитор переходить до цілеспрямованого пошуку доказів того, яку природу мають виявлені ознаки – неумисну або навмисну [3, с. 29].

Націлений на виявлення шахрайства аудит часто розглядають як частину обов'язків внутрішнього контролю, тому що він, як правило, здійснюється лише внутрішніми аудиторами. Проте це можуть проводити і зовнішні аудитори за спеціальним дорученням клієнтів.

На наш погляд, наявні аудиторські інструменти достатні для вирішення поставленого завдання. Але оскільки на теперішній час і внутрішньому, і зовнішньому аудиту властиві обмеження, що перешкоджають комплексному вирішенню цієї проблеми, в основу такого рішення мають бути покладені об'єднані зусилля і внутрішнього, і зовнішнього аудиту.

### Список літератури

1. Аудит [Текст] / Сост. Ф. Бутинець. – Житомир : Рута. 2006. – 512 с.
2. Аудит [Текст] / Г.М. Давидова. – Київ: Знання. 2002. – 363 с.
3. Аудит / Сост. И. М. Пожарицкая, Т. Н. Пилатова. – Симферополь: НАПКС, 2006. – 256 с.
4. Аудит [Текст] / В. Д. Поникаров. - Х.: ИНЖЕК, 2005. – 253с.
5. Аудит [Текст] / Б. Ф. Усач. - К. Ж: Знання-прес, 2007.-223с.
6. Кінашук Л. Організація та правове забезпечення аудиторської діяльності в Україні [Текст] / Л. Кінашук.// Підприємництво, господарство і право. - 2004. - №1. - с. 28-30.
7. Международные стандарты аудита [Текст] / Сост. Б. Жарылгасова, А. Суглобов. – Ч. : Рин. 2005. – 312 с.

### РЕЗЮМЕ

*Смирнова Лариса, Кошелькова Дарія*

#### Аудит как средство борьбы с мошенничеством

Рассмотрено возможности использования аудита в качестве средства борьбы с мошенничеством.

### RESUME

*Smyrnova L., Koshel'kova D.*

#### Audit as mean of fight against swindle

As a result of knavish actions accounting control of organization can be in a substantial measure distorted. Therefore there is a requirement in its independent examination. An audit in such terms allows by economic facilities to provide firmness of economic life. Therefore, an audit is the main mean of fight against a swindle.